

Tumačenje romana T. Morison *Voljena* iz ugla tri kritičara: Vilijam L. Endruz, Neli Y. Mekkej i Karl Plaza

Danijela Simić, Obrazovni centar Cerovac Bijeljina

Apstrakt – U ovom radu je prezentovano kako književnost, a pre svega roman *Voljena*, ima uticaj na socio-psihološki razvoj mladih. Cilj ovog rada bio je da predstavi kako su kritičari: Neli Y. Mekkej, Vilijam L. Endruz i Karl Plaza tumačili roman Toni Morison *Voljena*. *Voljena* je roman koji je smešten u doba Rekonstrukcije, prvo poglavlje počinje 1873.godinom, osam godina nakon gradjanskog rata. Roman nije napisan hronološki, već se sastoji iz serije flešbekova, a glavne teme romana su: sećanje, majčinstvo, čedomorstvo, zajednica, ropstvo, rasizam i sloboda.

Pored Plaze i njegovog kritičkog aspekta, rad se bavio i kritikama Neli i Vilijama, koji su objavili sedam eseja na temu *Voljena* u svojoj zbirci kritika. Trudili su se da uvrste što više različitih mišljenja, iako su izvesna ponavljanja bila neizbežna. Rezultati rada su pokazali da su sva tri kritičara uspjela u rasvetljavanju često postavljenih pitanja vezanih za roman, kao i lakšem razumevanju ovog kompleksnog dela, pogotovo kada je u pitanju tema ropstva, kao i njegov uticaj na socio-psihološki razvoj mladih.

Ključne reči: prošlost koja progona sadašnjost, majčinstvo, čedomorstvo, ropstvo, rasizam, kritički aspekt, *Voljena*

Abstract –This paper dealt with the ways how literature, especially the novel *Beloved*, affected socio-psychological aspect of the development of the young. The aim of this paper was to highlight the way critics such as: Nellie Y. McKay, William L. Andrews and Karl Plasa thought of the novel Toni Morrison *Beloved*. The novel takes place during the period of Reconstruction; chapter one begins with 1873, 8 years after the Civil War. The novel does not follow a chronological plot, but instead consists of series of flashbacks and the major themes in the novel are: memory, motherhood, filicide, community, slavery, racism and freedom.

Besides K. Plasa, this paper dealt with the criticism of N. Y. McKay and W. L. Andrews, who published seven essays in their Casebook. They wanted to present a small group of essays worthy of inclusion, although some repetition of viewpoint within the group was unavoidable. The results presented in this paper showed that all three critics successfully succeeded in highlighting and answering often raised questions about the book, as well as the easier understanding of the novel *Beloved*, especially when discussing the topic of slavery and the meaning it has on socio-psychological development of the young.

Key words: past haunting the present, motherhood, filicide, slavery, racism, criticism, *Beloved*

I. UVOD

Postavlja se pitanje zašto savremena deca sve manje čitaju knjige? Mladi su knjigu odlučili zameniti društvenim mrežama i televizijom i čini se da njih više niko ne potiče na čitanje.

Postoji razlika između pojmova formalno i informalno obrazovanje. Formalno obrazovanje je ono stečeno u školi, dok je informalno kada osoba iz novog iskustva nenamerno stiče nova znanja. Čitanje knjiga

spada u oba vida obrazovanja. Dok s jedne strane imamo obavezne lektire u školama, s druge strane imamo ljude koje čitaju da bi proširili svoje znanje i poboljšali svoje životne veštine. Stoga je tačna izreka Franza Kafke "Knjiga mora biti sekira za smrznuto more u nama". (Dostupno na: <https://www.6yka.com/novosti/franz-kafka-o-citanju>, prvi put pristupljeno 17.10.2019.)

U ovom radu predstavimo roman T. Morison iz ugla tri kritičara: V.L. Endruz, N. Y. Mekkej i K. Plazu koji su tumačili roman *Voljena* u svojim knjigama kritika. Sva tri kritičara su pokušala da osvetle i razjasne najčešće dileme vezane za ovako kompleksan roman Nobelovke Toni Morison (Toni Morrison). Vilijam L. Endruz (William L. Andrews) najpoznatiji je kao kritičar Afro-američke literature. Zanimala ga je istorija Afro-američke autobiografije. Neli Y. Mekkej (Nellie Y. McKay) dobila B.A. zvanje na polju engleskog sa Kvins koledža, a zatim M.A. iz engleskog jezika i američke literature sa Harvarda. Urednik je kritičkih eseja o T. Morison, ko-urednik Norton izdanja kritika Harijet Dzejkobs (Harriet Jacobs), *Incidenti u životu robinje* (*Incidents in the life of a slave girl*, 1861), *Voljena* (zbirka od sedam eseja). Zajedno sa V. L. Endruzom obradila je sedam eseja na temu romana T. Morison *Voljena*, koji predstavljaju ono značajno u savremenoj kritici. N. Y. Mekkej i V. L. Endruz su uspjeli tako vešto da prikažu etničko, rasno i kulturno iskustvo Amerike. Karl Plaza (Carl Plasa) je objavio brojne članke o literaturi 19. i 20.veka, posebno se osvrćući na kritiku afro-američke literature.

Ono što je zajedničko za sva tri kritičara je da su se bavili tumačenjem afro-američke literature. K. Plaza je izdao knjigu kritika na temu *Voljena*, a N.Y. Mekkej i V.L. Endruz su u

saradnji izdali zbirku kritičkih eseja o romanu *Voljena* kojim ćemo se baviti u nastavku.

T. Morison je u vreme kada je objavila *Voljenu* već imala iza sebe četiri uspešna romana i uživala je u internacionalnoj slavi. *Voljena* je našla svoj put na Nju Jork Tajms-ovoj bestseller listi i to u nedelji zvaničnog datuma objave knjige. Morisonova je želela da istraži prirodu ropstva, ne iz činjenica, već iz onog svakodnevnog i proživljenog od strane samih robova. *Voljena* služi kao istorijsko obeležje koje nas podseća da ne smemo dozvoliti da se tako užasna stvar kao ropstvo ponovi. Odsustvo ropstva nije ni izbrisalo ni umanjilo bol, već nas podseća na one koji nedostaju. Ona se u *Voljenoj* fokusira na proces zalečenja koji vraća ponos ljudima od kojih je na surov način oduzet. Ali, samo u sećanju, preslišavanju, slušanju i prihvatanju svoje individualne, kao i kolektivne prošlosti, zalečenje je moguće.

Godine 1974. Morisonova je preuzela na sebe jedan od najvažnijih projekata u karijeri, uredništvo *Crne knjige* (*The Black book*). *Crna knjiga* predstavlja kompleksnu dokumentaciju iskustva afro-amerikanaca u Americi. I upravo dok je vršila istraživanja za *Crnu knjigu* naišla je na novinski isečak koji je dokumentovao istinski događaj pedesetih godina 19.veka, Margaret Garner, odbegla robinja iz Kentakija, uhvaćena je od strane vlasti nedaleko od Sinsinatija. Odbijajući da se vrati u ropstvo, Garner ubija jedno od svoje troje dece, a namera joj je bila da ubije svo troje da je nisu zaustavili. Morisonova je bila zapanjena ovim člankom i tek nakon desetak godina ga je upotrebila za roman *Voljena*, gde je dala prikaz priče o ženi koja je bila rob i koja je odbijala da prihvati da će joj deca živeti istim životom.

Voljena nije napisana tako da ide hronološkim tokom, već kruži od prošlosti do sadašnjosti, uz seriju flešbekova, koji postepeno otkrivaju priče centralnih likova. K. Plaza, u svojoj zbirci kritika *Toni Morison: Voljena*, kaže da je ovo knjiga za odrasle, ali svi likovi imaju tu vrlinu heroja iz bajki.

Roman *Voljena* T. Morison bavi se trajnim posledicama ropstva na svakog pojedinačnog crnca ili crkinju i dokumentuje destrukciju afro-američkog naroda - 60 miliona i više, koliko je sudeći po Morisonovoj nastradalo u Srednjem prolazu (Middle Passage). . Posvećujući roman *Voljena* '60 miliona i više' onih koji su izgubili život u ropstvu, Morisonova daje glas zaboravljenoj ženi i deci koji nisu ostavili nikakve pisane zapise svog postojanja. Radnja romana se odigrava tokom perioda Rekonstrukcije (1870 -1890). (N. Y.McKay and W.L. Andrews, 1999).

Voljena je velika knjiga, ne u smislu 275 strana koje sadrži, već u onome sto kritičar Ana Šnitov naziva 'užas materijala kojim se knjiga bavi', kao i autorova moć imaginacije, veština jezika, kao i uticaj koji ima na čitaoca. (Solomon, 1998:12). To je ujedno i tekst koji je deo jednog većeg projekta: prvi tom u Morisonovoj trilogiji o životu crnaca u Americi. Morisonova je želela da se njeni likovi kreću sa stranica romana u maštu čitaoca: 'Ne želim da pišem knjige koje možete da zatvorite...i predjete na čitanje druge odmah-poput

televizijske emisije, znate, gde možete da menjate kanale.'(Darling, 1992:253)

Morisonova je uspeła da kroz svoje delo definiše ljudski nedostatak čovečnosti kroz rasizam. Kao posledica robovlasničkog društva u Americi, došlo je rasno pitanje. Morisonova značajno utiče na društvo i društvena shvatanja. Ona se kroz svoju fikciju oslanja na istoriju i koristi je da ispriča stvari koje su se zaista zbile. Plaza ističe da iskustvo crnaca u Americi potiče iz ropstva. Belci u knjizi, 'Ljudi bez kože' kako ih *Voljena* naziva, su dobri, loši ili ravnodušni, ali ovo je irelevantna činjenica. Za mnoge crnce, poenta nije u tome šta su tačno pretrpeli zbog rasizma već kako ga preživeti. A preživljavanje upućuje na srce knjige, a to je pitanje sećanja. (Plaza, 1998).

II. METODI

Prvo poglavlje počinje 1873 godinom, osam godina nakon gradjanskog rata. Ozloglašeni Srednji prolaz, tako nazvan zato što je predstavljao srednji deo trodelnog putovanja, putovanja koje počinje i završava se u Evropi. Ropstvo je postojalo u mnogim civilizacijama mnogo pre ropstva u Americi. Afroamerikanci su većinom prigrlili svoju tragičnu sudbinu. Tokom 17. i 18. veka ropstvo se razvijalo ogromnom brzinom. Kritičar K. Plaza je izdvojio intervju koji je napravila Marša Darling (Marsha Darlling) sa T. Morison, nedugo nakon objavljivanja romana *Voljena*. Tu Morison ističe da je ropstvo predstavljalo idealnu situaciju da se prodiskutuje o tome ko je *Voljena* i šta ona predstavlja zapravo. Iskustva crnih žena, a posebno značenje koje pridaju materinstvu su centralne teme u romanu. "Margaret Garner nije uradila ono sto je Medeja uradila, ubila svoju decu zbog nekog momka", rekla je Morisonova. (Plaza, 1998:38). Za nju, to je bio klasičan primer osobe odlučne da bude odgovorna. Morisonova uspeva da veže čitaoca ne samo za fizičku, materijalnu posledicu ropstva, već ga, takodje, vezuje i za psihološke posledice. Roman *Voljena* je ironičan podsetnik da proces svesnog sećanja ne samo da ohrabruje da ispričamo teške priče koje moraju biti prenesene, već nas takodje ohrabruje da nadjemo smisao za naše kako individualne, tako i kolektivne živote.

Aje je koncept koji opisuje duhovnu silu za koju se veruje da je nasledna kod afričkih žena, a uz to duhovno obdareni ljudi se nazivaju Aje. Ove žene, počasnno nazvane 'naše majke' i starešine noći su prepoznate kao one koje poseduju sve na zemlji. (Bloom, 2009:49). Set je heroina, afro-američka majka koja je preživela prirodne i nadprirodne užase, a zadržala je integritet i humanost. Set je i jedino dete koje njena majka nije ubila. Začeta iz ljubavi prema afro-amerikancu, a ne od strane gospodara putem silovanja, Set nazvana tako po ocu, je jedino dete koje je njena majka ostavila u životu. Setina majka je bila linčovana kada je Set još bila dete, a Set se seća da je identifikovala telo majke po ožiljku – još jedna referenca na fizičke tragove ropstva. Set se takodje seća da je njena majka pričala drugačijim jezikom, onim koji se nikad više neće

upotrebljavati - opet jedna od brojnih referenci u *Voljenoj*, koja ilustruje pokušaj lišavanja robova njihove maternje kulture. (Plasa, 1998).

Jezik je jako bitan u romanu. Jedna od stvari koje smo naučili iz ovog romana je da patnja ima moć da leči, ako pojedinac može da reorganizuje bolne događaje iz prošlosti i prepriča ih svojim jezikom. Roman *Voljena* nam svakako nudi momente u kojima prilazi bolu na jedan romantičan, ulepšan način. Sećajući se svojih poslednjih dana u 'Slatkom domu', Set shvata na svoje iznenadjenje da nasilni događaji sa plantaže robova nemaju mesto u njenom sećanju, već su zamenjeni ulepšanom vizijom 'Slatkog doma' Plasa je mišljenja da intertekstualan odnos između *Voljene* i *slave narrative*- žanra koji se smatra začetkom afro-američke literature u prozi - nudi značajne interpretativne mogućnosti za ulazak u srž ovog romana.

Dok se klasičan *slave narrative* osvrće na pamćenje kao da je u pitanju mehanička putanja činjenica i incidenata, u formi monologa, Morisonova svojim romanom ističe dijaloške karakteristike pamćenja uz maštovitu sposobnost da konstruiše i rekonstruiše značenje prošlosti. Zatim, dok se *slave narrative* obično kreće hronološki i linerano, *Voljena* luta kroz vreme, nekad kružeći, nekad krećući se vertikalno. (Plasa, 1998).

III. REZULTATI

Glavni lik u *Voljenoj* bori se sa prošlošću. Morisonova prikazuje i interiornost i eksteriornost sećanja, odnosno sećanje kao misao i sećanje kao materijalan zapis. U romanu *Voljena* je javni zapis privatnog groba, reči koje se Set setila iz sveštenikovog posmrtnog govora. Setin cilj bio je da zaštiti svoju decu od ponovnog sećanja (*rememory*). To je ono što čini prošlost delom nečije sadašnjosti. Svaki pomen njene prošlosti je boleo. Ožiljak koji nosi na leđima funkcioniše kao znak vlasništva. Kao i natpis *Voljena*, slike iz prošlosti, tako i ožiljak funkcioniše kao trag sećanja iz prošlosti, suviše strašan da se ili zapamti ili zaboravi.

Za Set, prošlost ima tu moć da je učini ili zatvorenikom ili slobodnom. Njena osećanja, nade, želje, sve to obojeno incidentima iz prošlosti, kulminira u fizičko nasilje i čedomorstvo. Setin zadatak je stoga, dešifrovanje prošlosti kako bi shvatila svoju budućnost. Tako i psihoanalitički proces postaje sredstvo po kome se Set mora osloboditi tereta iz prošlosti, kao i tereta istorije. Sama psihoanaliza je bazirana na temi koja dominira romanom Morisonove, a to je povratak potisnutog.

Kroz lik *Voljene*, Morisonova uskraćuje čitaocu analitičko objašnjenje ropstva. Umesto toga, ona vodi čitaoca kroz bolan, emocionalan proces zalečenja, ostavljajući čitaoca sa osećajem količine i dubine bola zbog ropstva. (N. Y. McKay and W.L. Andrews, 1999).

Čitanje ovog romana predstavlja više nego intelektualno iskustvo, to je psihološko iskustvo. Ovo posebno važi za

majke koje imaju decu. One se identifikuju sa Set, nadaju se da će majka i dete nekako da se spasu, iako znaju da Morisonova neće dopustiti tu mogućnost.

Na samom početku romana saznajemo šta se desilo, ali ne znamo ni kako ni zašto. Čitamo dalje da saznamo odgovore na ta pitanja. Iz američke perspektive, roman budi izgublenu kulturu. Iz afričke perspektive, roman ističe smisao gubitka snagom reči.

Jedini način da izlečimo sebe jeste da se suočimo sa značenjem ropstva. Lečenje je rezultat procesa suočavanja sa traumom prouzrokovanom ropstvom. Pričanje o tome, o traumama i posledicama ropstva, to je ritual koji nas vodi do izlečenja.

IV. ZAKLJUČAK

Kao i Virdžinija Vulf, s' kojom su je često poredili, i Morisonova je primer mitološkog i istorijskog maštaoca. Roman *Voljena* preti da ostane upamćen kao prava istorija afro-američkog ropstva. Ono što najviše impresionira jeste činjenica da T. Morison vlada tolikim opusom znanja i informacija, koje vrlo vešto pretače u reči i uvodi u roman.

Dotaći ćemo se jednog moralnog pitanja, a to je filicide-čin sa namerom da roditelj ubije svoje dete. Kada je Morisonova naišla na priču Margaret Garner i počela pisanje romana *Voljena*, s' jedne strane nije videla moralno opravdanje za čin Margaret Garner, čak ni zbog ropstva, a s' druge strane pitala se da li je postojala gora stvar za majku nego da preda svoje dete živoj smrti. Tu je ležala njena dilema. (N. Y. McKay and W.L. Andrews, 1999).

Kada sumiramo ova tri kritičara, a u svetlu ideje značaja proučavanja književnosti na razvoj mladih, možemo da zaključimo da su N.Y. Mekkej i V. L. Endruz imali težak zadatak da izaberu sedam eseja za svoju zbirku kritika na temu *Voljene*. U to vreme, izašli su brojni kvalitetni eseji, ali njihov cilj bio je izabrati eseje koji ne samo da su dovoljno kvalitetni i vredni uključivanja u ovakav projekat, već se bave pitanjima koje čitaoci često postavljaju u vezi sa knjigom. K. Plasa je svoju knjigu kritika na roman *Voljena* podelio u pet poglavlja, gde se bavio vrlo sličnim pitanjima, a to su: intertekstualnost u romanu, ko je *Voljena* i šta predstavlja, jezik koji je zastupljen u romanu, muški i ženski likovi, pitanje sećanja.

Sva tri kritičara su uspela da nam daju odgovore na česta pitanja koja se postavljaju nakon pročitane romana *Voljena*. Uspeli su da osvetle i razjasne teme sećanja, prošlosti koja progoni sadašnjost, simboliku u romanu i simboliku *Voljene*. Tokom predstavljanja ovog rada istakli smo više različitih tema u vezi sa romanom. Istraživanje ovih kritičkih knjiga vodilo je do čitanja mnogih drugih izvora, jer je delo T. Morison bogato simbolikom, znanjem, skrivenim značenjem.

Kao što sport deluje na fizički razvoj ljudi, tako i čitanje knjiga i njihovo razumevanje utiče na mentalno zdravlje ljudi. Knjiga T. Morison *Voljena* otvara teške teme.

Voljena je zaboravljeni duh prošlosti koji se mora voleti, uprkos činjenici da ju je teško voleti. Kao što Morisonova kaže na kraju romana: 'Ovo nije priča koja se prenosi',

istovremeno jedno evidentnije značenje isplivava - 'Ovo nije priča koja se prenosi', ali opet kako nam to roman pokazuje, mora biti priča koja će se preneti. (Morrison, 1997:324).

LITERATURA

- [1] McKay, N.Y. and William L.A.(1999). *Toni Morrison's Beloved: A Casebook*. New York: Oxford University Press
- [2] Plasa, C.(1998). *Toni Morrison: Beloved*. New York: Palgrave MacMillan
- [3] Morrison, T.(1997). *Beloved*. Vintage: London.
- [4] Darling, M.(1994). In the Realm of Responsibility: A conversation with Toni Morrison. *Conversations with Toni Morrison*. Jackson: UP of Mississippi

[5] Mehović, S. (2019). Problem ženskog narativa i identiteta u američkom i bošnjačkom romanu, u izdvojenim delima Toni Morrison, Linde Hogan i Bisere Boškailo. Doktorska disertacija, Beograd: Filološki fakultet univerziteta u Beogradu

[6] Solomon, Barbara H., *Critical essays on Toni Morrison's Beloved*. London: G.K. Hall, 1998

[7] Bloom, Harold. *Modern critical interpretations on Toni Morrison's Beloved*-New edition. Infobase publishing, 2009

[8] Dostupno na: <https://www.6yka.com/novosti/franz-kafka-o-citanju>, prvi put pristupljeno 17.10.2019.)